

XIBALO EKA MALINGHENA YA RHENTE

Xana i yini malinghena ya rhente?

Loko munhu a rhentisa muako (ngopfungopfu ndhawu ya vutshamo) no kuma malinghena ya rhente, ntsengo lowu kumiweke wu ta fanela ku hakela xibalo.

Ndzhawu ya Vutshamo yi nga katsa:

- makaya yo vuwiselo
- mitumbuluxo ya byetlelo na swakudya swa nampundzu
- tindlu ta vayeni
- xiphemu xo rhentisa xa le kaya ka wena, xik. kamara kumbe fulete ya le xirhapeni
- tindlu ta vutshamo na
- tindhawu tin'wana to yelana ta vutshamo.

Xana xibalo xi hlakeriwa njhani eka malinghena ya rhente?

Malinghena ya rhente leyi u yi kumaka yi fanele yi engeteriwa eka malinghena yin'wana leyi u nga va ka na yona, kambe yi ta hungutiwa hi tihakelo to karhi leti vangekeke leti pfumeleriweke. (vona laha hansi)

Loko ku ve mitsengo yin'wana yi hakeriwile eka wena ya rhente ya ndhawu ya vutshamo, ku engetela eka rhente ya n'hweti na n'hweti, mitsengo leyi yi ta tlhela yi fanela ku hakela xibalo xa malinghena. Mitsengo yo engetela yi nga katsa, xikombiso, tihakelo ta lombiso leti hakanyingi ti hakeriwaka hi xivumbeko xa mali yo tala hi nkarhi wun'we eku sunguleni ka lombiso, laha ntsengo hi ku helela wu faneleke ku hakela xibalo eka lembe ra nhlelelo enkarhini lowu wu nga hlengeletywa kumbe ku amukeriwa.

Nkumo kumbe nhlengeto wa diphoziti ya rhente hi muhirisi u yi fanele yi nga katsiwi eka malinghena ya giroso ya muhiriso eka goza leri yi nga hakeriwa ro sungula, loko ku ve ku na xiboho eka muhirisi xo riha diphoziti kwala ku fambeni. Yi ta va malinghena ya giroso ntsena emavokweni ya muhirisi ntsena loko diphoziti yi tirhisiwile hi muhirisi. Makhomele ya diphoziti ya rhente ya fanele, hambiswiritano, ya ta kumisiwa eka timhaka to karhi na swiyimo swa mhangu yin'wana na yin'wana.

Xana malinghena ya rhente yi nga hungutiwa?

Ina, malinghena ya rhente yi nga hungutiwa hi tihakelo tin'wana na tin'wana leti pfumeleriweke leti vangekeke enkarhini lowu muako wu nga lombisiwa. Tihakelo ntsena leti vangekeke eku humelerisiweni ka malinghena ya rhente ti nga koxiwa. Tihakelo tin'wana na tin'wana ta xuma na/kumbe phurayivhete ti nge pfumeleriwi tanihi nsuso.

Xana hi tihakelo leti pfumeleriweke?

Tihakelo leti pfumeleriweke leti nga susiwaka eka malinghena ya rhente ti katsa:

- mindzuvo na swibalo
- ntswalo wa bondo
- swinavetiso
- tihakelo ta ejensi ta tiejente to xavisa tindlu
- ndzindzakhombo (ndzindzakhombo ya n'winyi wa yindlu ku nga ri ndzindzakhombo ya leswi nga ndzeni ka yindlu)
- vukorhokeri bya le xirhapeni
- ku lunghisa mayelana na ndhawu leyi lombisiwaka na
- vusirheleri na tilevhi ta muako

Xana i tihakelo tih leti nga pfumeleriwangiki?

Tihakelo leti nga xuma hi ntumbuluko kumbe leti nga ri ki eku humelerisiweni ka malinghena ya rhente ti nge pfumeleriwi. Leti ti nga katsa, xikombiso, tihakelo ta miantswiso leyi endliweke eka muako. Miantswiso yi fanele yi nga kanganyisiwi na ku lunghisa na mahlayiselo leswi nga pfumeleriwiki tanihi nsuso. Ku lunghisa na mahlayiselo swi ta va kona loko munhu a ringeta ku vuyisela nhundzu eka xiyimo xa yona xa ntiyiso hikwalaho ko vaviseka kumbe ku kumbe ku tsana. Miantswiso yi ta fikelerisa eku tumbuluxiweni ka nhundzu yintshwa. Ku kumisisa loko ku lunghisa, mahlayiselo kumbe antswiso swi endlekile, timhaka to karhi na swiyimo swa mhaka eka mhangu yin'wana na yin'wana swi fanele swi kamberywa.

Lokohiletlhelo miantswiso yi nga pfumeleriwi tanihi nsuso ehenhla ka malinghena ya rhente, nkoka kwalaho wu nga, hambiswiritano, wu ta katsiwa eka hakelo hinkwayo ya muako, ku hunguta mbuyelo wa xuma hi ku hetiseka (kumbe ndzahlekelo) eka ku lahliwa ka muako, eka swikongomelo swa [xibalo xa mibindzulo ya nxaviso wa tinhundzu](#).

Mphakelo wa vutshamo eka muako i mphakelo lowu suseriweke hakelo eka swikongomelo swa VAT, naswona u nge susi VAT leyi vangekeke eka tihakelo mayelana no phakela vutshamo eka muako.

Loko ku ve tihakelo ti hundzile malinghena ya rhente?

Loko tihakelo ti hundza malinghena ya rhente, ndzahlekelo wu fanele wu va kona leswaku wu susiwa ehenhla ka malinghena yin'wana leyi kumiweke hi munhu, loko ku ve ndzahlekelo a wu "hlayisiwanga" (ring-fenced) hi ku ya hi swipimelo swo lwa na mpapalato lowu nga kona. Ku kuma vuxokoxoko byo tala, vona [Guide on ring-fencing of assessed losses arising from trade conducted by individuals](#).

Munhu u fanele a swi kota ku kota enerisa SARS hi ku hetiseka leswaku u endla bindzu ra ntiyiso hi ku tirhisa ku rhenta muako wa yena.

[Vona swikombiso swa leswaku u susa njhani tihakelo.](#)